

Till:

Region Uppsala
Kultur och bildning
Storgatan 27
751 85 Uppsala

kultur@regionuppsala.se

Stockholm 25 februari 2022

KLYS remissyttrande över Region Uppsalas kulturplan 2023-2026

KLYS har tagit del av Region Uppsalas remissversion av regional kulturplan för perioden 2023-2026 (Dnr: KN2020-00082), och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter. Flera avsnitt i yttrandet avslutas med sammanfattande punktlister med KLYS förslag till korrigeringar eller kompletteringar.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare i kulturpolitiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bildkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet.

En av KLYS viktigaste frågor, som även gäller i arbetet med regionala kulturplaner och samverkansmodellen, är att principen om armlängds avstånd används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor och är av yttersta vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper och bedömningskommittéer. KLYS bevakar också hur konstnärlig kvalitet och utveckling får utrymme, hur mångfalden inom kulturen främjas samt balansen mellan kultur- och aspektpolitik av olika slag.

KLYS vill påminna Region Uppsala om att det i regeringens konstnärspolitiska utredning som presenterades våren 2018 konstateras att "förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras".¹ Något som fortfarande år 2022 är aktuellt att beakta, inte minst mot bakgrund av pandemin. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS nyligen inlämnade yttrande² över den statliga återstartsutredningen³, samt till KLYS nyligen lanserade valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin.

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

2 Övergripande synpunkter

Första intrycket av Region Uppsalas förslag till ny kulturplan är att den är jämförelsevis tunn, fåordig och till delar framstår mer som ett internt utkast än ett dokument färdigt att skickas ut på remiss.

Inledningsvis var vi ändå positiva till att planen i flera avsnitt är pedagogiskt kort och koncis utan längre utflykter i olika förklaringsmodeller kring begrepp eller bakgrund. Det finns en tydlighet i anslaget och en vilja att med få ord beskriva mer komplexa sammanhang. Intentionen är bra, men det blir ibland för lättviktigt, vilket skapar en osäkerhet hos oss som läser den vem som är mottagaren av kulturplanen. Texten har i vissa delar även en del onödiga språk- och korrekturfel.

I ett konstnärspolitiskt perspektiv finns det emellertid mycket som är förtjänstfullt i Region Uppsalas kulturplan, bl a ett eget avsnitt om kulturskapares villkor. KLYS välkomnar att regionen i planen tydligt tar upp *principen om armlängds avstånd* och lyfter fram *yttrandefrihet*. Däremot ställer vi oss undrande till att skrivningar om synen på *kulturens egenvärde* helt saknas i denna kulturplan.

Planens disposition

Planen är inte lika tydligt strukturerad som de flesta andra regionala kulturplaneremisser som KLYS har tagit del av genom åren. Den i våra ögon främsta bristen i denna plan är avsaknaden av sakligt fördjupade texter om de olika regionala prioriteringar som bestämts för planperioden (s. 13).

Trots sin enkelhet i upplägget upplever vi att kulturplanen blir påtagligt rörig för läsaren i den del som beskriver verksamhetsområden. Här varvas de faktiska verksamhetsområdena som bild och form, scenkonst och musik med mer övergripande politik- och sakområden som "Allas rätt till kultur" och "Kunskapsutveckling". Allt är disponerat i bokstavsordning men blir ändå förvirrande i sin sammanblandning av olika nivåer och verksamheter. KLYS hade gärna sett en kulturplan som tydligare för varje sakområde beskriver vad regionen konkret vill uppnå under kulturplaneperioden, och som är mer detaljerad när det kommer till att beskriva vilka verksamheter som omfattas av kulturplanen. I detta avseende ser vi helst att regionen till sin slutversion gör ett omtag med upplägget av innehållet.

Coronapandemins effekter

Det är ett tydligt att landets regioner nu i sina planer ofta beskriver vad coronapandemin lämnar för effekter efter sig. KLYS finner det föredömligt hur pandemins inverkan omnämns, men kanske kunde detta även problematiseras fortsatt på några fler ställen i planen kopplat till olika verksamhetsområden.

Konstområdena i planen

I stort sett samtliga konst- och kulturområden som är centrala för KLYS finns med i planen. Bra att området *dramatik* lyfts i litteraturavsnittet, men vi saknar kopplingar till scenkonstavsnittet. Beträffande konstformer som ligger utanför samverkansmodellens förordning brukar ofta kulturplaner de senaste åren lyfta *dataspel* och *spelutveckling*. *Speldesign* och *digitalt berättande* nämns i avsnittet om film, men kanske kunde planen tjäna på att ge området ett eget avsnitt som disponerats på samma vis som övriga verksamhets-/konstområden.

KLYS kommentarer och förslag:

- En anmärkningsvärt tunn kulturplan, men med ett bra konstnärspolitiskt anslag. Sakavsnitt om prioriteringarna för planperioden är för allmänt hållna och bör utvecklas.
- Vi föreslår ett strukturmässigt omtag för hela planen. Separera gärna avsnitt om övergripande perspektiv från de specifika konst- och verksamhetsområdena, så att dessa står i en egen del.
- Bra hur coronapandemins effekter på kulturlivet påtalas, men kan utvecklas i fler avsnitt.
- Konstområdet *dramatik* bör även nämnas i scenkonstavsnittet, inte enbart inom litteraturen.
- Skrivningarna om *speldesign* borde ev. kunna disponeras mer utförligt under en egen rubrik.

3 Begrepp och definitioner

KLYS välkomnar att kulturskaparbegreppet används mestadels korrekt och bra i planen, samt specifikt i avsnittet om kulturskapares villkor (s. 22). Dock har vi upptäckt en rad inkonsekvenser i regionens användning av begrepp när det gäller skrivningar i övrigt om de professionella kulturskaparna. Ordet ”**utövare**” förekommer på flera ställen. Detta är inte fel i sig, särskilt inte i exempelvis avsnittet om dans där dansutövare är korrekt att säga. Men det kan bli missvisande och skapa otydlighet i en del andra sammanhang framför allt gällande gränsen mellan yrkesverksamma kulturskapare och allmänt kulturintresserade personer. På sidan 16 talas det t ex om ”barns och ungas kulturutövande”, medan kulturutövare i filmavsnittet på sidan 19 åsyftar yrkesverksamma kulturskapare.

Generellt förespråkar KLYS en konsekvent användning av begreppet *professionell* (eller *yrkesverksam*) *kulturskapare* i regionala kulturplaner för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Vidare förespråkar KLYS, liksom Konstnärsnämnden, att begreppet **konstnär** – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnär*. I Region Uppsalas plan blandas konstnärsbegreppet ihop; i bild och form-avsnittet talas det om konstnär i betydelsen bild- och formkonstnär, medan det i teateravsnittet på sidan 33 syftar på scenkonstnärer.

KLYS reagerar även på hur regionen väljer att använda begreppet ”**konstliv**” på sidan 13. I den användningen som görs i skrivningen där vore det mer naturligt att använda det mer gängse ordet ”kulturliv”, som ju omfattar alla konstarter utan några risker för missförstånd hos läsaren.

Kulturell mångfald

På sidan 13 lyfts *kulturell mångfald* i det att Region Uppsala hävdar att man vill ”stimulera till ökad bredd och mångfald i länets konstliv”. Förutom denna skrivning saknar KLYS i planen några övergripande skrivningar om på vilket sätt regionen avser att främja kulturell mångfald gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma. Planen skulle även kunna lyfta fram om och hur regionen implementerar *Unescos mångfaldskonvention*⁵ från 2005, på regional nivå.

Begreppet konstnärspolitik

Ordet *konstnärspolitik* förekommer inte i Region Uppsalas kulturplan, men förslagsvis kunde regionen nämna och använda begreppet i avsnittet om de professionella kulturskaparnas villkor (s. 22).

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet och konstnärlig frihet

KLYS välkomnar att begreppet *yttrandefrihet* lyfts fram i planen, men vi är samtidigt undrande över varför regionen väljer att inte utveckla några egna resonemang kring hur den regionala kulturpolitiken i Uppsala län förhåller sig till begreppet *konstnärlig frihet*. Begreppet *konstnärlig kvalitet* förekommer frekvent i planen, medan det överraskande nog helt och hållet saknas några skrivningar i planen som tar upp det konstnärspolitiskt viktiga begreppet *kulturens egenvärde*. Se vidare i avsnitt 5 nedan.

⁵ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

KLYS kommentarer och förslag:

- Justera inkonsekvent begrepps användning i planen gällande professionella kulturskapare.
- Utveckla skrivningar om begreppet *kulturell mångfald* och hur regionen övergripande ska främja förutsättningarna för samtliga konstområden i praktiken.
- Planen saknar helt skrivningar om det konstnärspolitiskt viktiga begreppet *kulturens egenvärde*.
- Planen saknar i stort sett skrivningar om regionens egen syn på *konstnärlig frihet*.

4 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS värdesätter att Region Uppsala sedan många år har haft ett etablerat konstområdesövergripande kulturskaparsamråd, som regionens kulturförvaltning och kulturnämnd löpande tar inspel ifrån. Vi välkomnar hur utförligt detta förfarande beskrivs på sidan 23 i avsnittet om kulturskaparnas villkor. För tydlighetens skull borde just stycket om kulturskaparrådet få en egen underrubrik, liksom det som skrivs på sidan 23 för konsekvensens skull bör jämkas med skrivningarna på sidan 35 i avsnittet "Samverkan och samråd", där information om dialoger med kulturskaparrådet nu saknas.

KLYS saknar i Region Uppsalas kulturplan någon bilaga eller fotnoter med information om vilka dialogmöten som har genomförts och datum för dem; om konstområdesspecifika dialoger har gjorts vid sidan av kulturskaparrådets konstområdesövergripande möten.

KLYS och KLYS' medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) föreslår att regionen för en bredare representation med särskild fotokompetens inom bildkonstområdet tar in en yrkesfotograf i kulturskaparrådet. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Detta skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven för fotografer inom Region Uppsalas professionella kulturliv. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en **konstområdesövergripande** dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt **yrkesverksam** och **medlem i någon av KLYS' medlemsorganisationer** – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan⁶.
- **Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte** enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS har tagit fram i samarbete med KLYS' medlemsorganisationer. Se KLYS' broschyr *Att ta betalt*⁷. Arvodet har höjts eftersom tidigare relativt låg arvodesnivå ej förändrats på flera år.
- **Det är viktigt att samrådet omfattar och representerar både kulturskapare från det s k fria kulturlivet och anställda vid kulturinstitutioner i regionen.** Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Det är olyckligt om de institutionsanställda kulturskaparnas erfarenheter och synpunkter inte skulle komma fram på grund av obalans i

⁶ http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

⁷ <http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/Att-ta-betalt-2019.pdf>

representationen i kulturskapardialogerna, dvs. om vissa kulturskapare i regionen får egen direktrepresentation och dialog, medan institutionsanställda, oavsett anställningsform, kanske bara representeras kollektivt via någon person på ledningsnivå. KLYS vill påminna om vikten av att regionen beaktar denna problematik och **agerar för att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen**, oavsett deras anställnings-/verksamhetsform och institutionskoppling.

KLYS kommentarer och förslag:

- Bra att regionen fortsätter arbeta med ett konstområdesövergripande kulturskaparråd.
- Det saknas bilaga eller fotnoter med mer information om dialogmöten som har gjorts.
- Jämka skrivningar om samråd på s. 23 och 35 så att kulturskaparrådet nämns på s. 35.
- KLYS föreslår att regionen tar in en yrkesfotograf i kulturskaparrådet.
- Representanter i kulturskaparrådet bör vara medlemmar i KLYS-organisationer.
- Arvodet för mötesdeltagare i samråd bör följa KLYS' arvodesrekommendationers nivå.
- Ta hjälp av *KLYS samrådsguide*, eller kontakta KLYS kansli vid behov av stöd och råd i dialogarbetet med regionens professionella kulturliv.

5 Kulturplanens kulturpolitiska utgångspunkter

I planens introduktion framhålls att kulturplanen knyter an till den regionala utvecklingsstrategin för Uppsala län. Här nämns även Agenda 2030. Region Uppsala påtalar flera gånger i sin kulturplan att kulturområdet är en del i samhällsbygget. Det finns en uttalad utgångspunkt hos regionen i att "konst, kultur och kreativitet är en drivkraft för länets samhällsutveckling" (s. 3), och det påpekas att detta ligger till grund för de prioriteringar som regionen har valt att göra för planperioden.

Styrformer (s. 34-36)

KLYS välkomnar att regionen i avsnittet Styrformer pedagogiskt beskriver den kulturpolitiska styrningens och genomförandets olika nivåer för den fleråriga kulturplanens innehåll.

Kunskapsutveckling (s. 27)

Det är oklart vad regionen i praktiken avser med "kunskapshöjande processer" som framhålls på sidan 27 – här skulle planen tjäna på en komplettering med definitioner och konkretiseringar av processerna: "Områden som under kulturplaneperioden kommer vara i fokus för kunskapshöjande processer är till exempel; bibliotek som demokratisk mötesplats, kulturarvsmiljöer, gestaltad livsmiljö, kultur och hälsa, nationella minoriteter och andra prioriterade målgrupper, kulturella och kreativa näringar och kulturupplevelser och utövande för barn och unga."

Kulturens egenvärde, principen om armlängds avstånd och konstnärlig frihet

KLYS välkomnar att regionen i planen tydligt tar upp *principen om armlängds avstånd*, även om vi gärna sett mer konkreta redogörelser för hur regionen specifikt arbetar med principen. (Jfr avsnitt 7.2 nedan.) Det är bra hur regionen även lyfter fram *yttrandefrihet*, men även här är det lite bristfälligt gällande *konstnärlig frihet*, som inte alls beskrivs i planen kopplat till regionens kulturpolitiska arbete.

Den för KLYS största överraskningen gällande brister i kulturpolitiska policyskrivningar i Region Uppsalas kulturplan är att skrivningar om synen på *kulturens egenvärde* helt saknas. Frågan är varför. Regionala kulturplaner av idag har som regel med särskilda avsnitt, där regionerna beskriver sin syn på att värna

kulturens egenvärde i relation till instrumentella perspektiv på kultur. Det är också vanligt att regioner kopplar samman armlängds avstånd, frihetsbegreppet och egenvärdes- samt kvalitetsbegreppet.

KLYS föreslår därför att regionen kompletterar sin kulturplan med ett samlande avsnitt om allt detta, där regionen redogör för sin syn på både kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och distinktionen mellan amatör- och professionell kultur. I anslutning till detta vore det önskvärt om regionen också tydliggör sin uppfattning om hur fri konst och kultur relaterar till instrumentella aspekter i den regionala kulturpolitiken, och hur man avser att arbeta under planperioden för att upprätthålla kulturens egenvärde och kvalitet i utvecklingsarbetet med kulturella och kreativa näringar.

Vi vill även påminna Region Uppsala om vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁸

Konstnärlig kvalitet

KLYS vill understryka vikten av att *kvalitet* inte bara blir ett i kulturplanen välklingande ord i skrift, utan att det ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten.

I planens introduktion hävdar regionen att medborgarna ska kunna ta del av "kultur av hög kvalitet". Bland regionens prioriteringar på sidan 13 står det att regionen vill "ge kulturstöd med syfte att bidra till en hög konstnärlig och professionell kvalitet". Det konstnärliga kvalitetsbegreppet är flitigt förekommande i Region Uppsalas kulturplan, men ingenstans skriver regionen om vad de lägger in i eller kopplar till begreppet.

Som vi ovan skriver är det välkommet att regionen påtalar en tillämpning av *armlängds avståndsprincipen* i det kulturpolitiska arbetet, och vi hoppas att detta i praktiken blir en garant för att planens ambitioner kring just *hög konstnärlig kvalitet* i kulturlivet efterlevs.

Självfallet bör det understrykas att det inte är regionens uppgift att definiera och specifikt beskriva vad konstnärlig kvalitet är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper och externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring. Vi efterlyser dock som sagt mer om vad regionen lägger in i kvalitetsbegreppet än vad som nu görs aningen sporadiskt i planen.

En redogörelse för regionens syn på konstnärlig kvalitet i kulturutvecklingen tycker vi borde kunna göras mer utförligt under en egen rubrik antingen i anslutning till ett särskilt avsnitt om kulturens egenvärde eller i avsnittet om de professionella kulturskaparnas villkor (s. 22).

Introduktion (s. 3-10)

KLYS uppskattar att regionen i sin plan lyfter in ett stycke om kulturens resiliens och pandemins påverkan specifikt på det fria kulturlivet. Det är en bra analys av läget och de lärdomar som regionen har dragit, men vi saknar skrivningar om hur dessa lärdomar kan omhändertas och användas konkret framöver. En liten varningsklocka ringer då regionen lyfter kulturlivets kreativa förmåga till anpassning – dvs. överlevnad trots undermåliga förutsättningar. Vad den lärdomen kan leda till ur ett ekonomiskt perspektiv för kulturskapare kan man fundera på?

⁸ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

I kulturplanen nämns KLYS i introduktionen, vilket vi uppskattar. Dock är uppgiften om att KLYS skulle vara en facklig sammanslutning inte helt riktig, eftersom KLYS är en samarbetsnämnd för både fackförbund och icke-fackliga intresseorganisationer för yrkesverksamma kulturskapare. Denna uppgift bör justeras i slutversionen för att undvika missförstånd.

Planens verksamhetsområden

Vi har som tidigare nämnts svårt att förstå dispositionen i planen när det gäller verksamhetsområdena. Det vore bättre om regionen samlade verksamhetsområden för sig och politik/sakområden för sig. Under allas rätt till kultur avslutas avsnittet med påpekandet att arbetet är ett ständigt pågående arbete – det tycker vi nog kan stämma in på fler områden!

Barn och ungas rätt till kultur (s.16)

Här hänvisar regionen längst ned på sidan 16 till en rapport om "Den turnerande teaterns ekosystem i Uppsala län 2021". Här skulle vi vilja få en tydligare källhänvisning – det vore också bra över lag med tydliga källhänvisningar till de olika rapporter/papper som omnämns i planen.

Barn och unga är ett framträdande område i kulturplanen, vilket självfallet är bra ambitioner i sig, men KLYS vill påminna regionen om att hålla det regionala kulturutvecklingsarbetet resursmässigt balanserat när det gäller likvärdighet för alla publikgrupper/åldrar i regionen och undvika slagsida åt endera håll.

Samverkan med kommunerna

KLYS välkomnar att Region Uppsala återkommande i planen framhåller samverkan med kommunerna när det gäller kulturutvecklingsarbetet. Vi vill dock påminna om att det är ett förhållande som kan vara problematiskt för utvecklingsarbetet på sikt. Hur ska regionen stimulera en eventuellt mindre ambitiös kommun så att kulturplanen förverkligas likvärdigt för samtliga medborgare i regionens alla kommuner? Vi noterar att avsnittet om kommunerna på sidorna 10-11 främst beskriver länets kommungeografi och samhälleliga kommunsamverkan. Nog kunde planen tjäna på att i detta avsnitt även övergripande redogöra för hur kulturpolitisk samverkan mellan regionen och kommunerna planeras att genomföras under kommande planperiod.

Mångfalds- och jämställdhetsfrågor

KLYS saknar ett särskilt avsnitt i Region Uppsalas kulturplan som samlat lyfter hur regionen avser att arbeta med mångfalds- och jämställdhetsfrågor i kulturlivet. Hanteringen av dessa frågor är viktig och komplex, och regionen bör förslagsvis låta någon med god kompetens inom området se över saken.

KLYS kommentarer och förslag:

- Uppgiften att KLYS är en "facklig sammanslutning" är inte helt korrekt. Korrigera detta.
- Belys gärna i kommunavsnittet mer om kulturpolitisk samverkan och hur regionen avser se till att likvärdighet i kulturen ska upprätthållas mellan alla regionens kommuner under hela planperioden.
- KLYS välkomnar avsnittet om *principen om armlängds avstånd* men saknar skrivningar om *kulturens egenvärde*.
- Skrivningar om synen på kvalitetsbegreppet bör utvecklas i planen, gärna under egen rubrik.
- "Barn och unga" poängteras som målgrupp. KLYS vill påminna om att proportionerligt balansera åldrar och publikgrupper i det regionala kulturutvecklingsarbetet.
- Saknas ett samlat avsnitt i planen som lyfter hur regionen avser att arbeta med mångfalds- och jämställdhetsfrågor i kulturlivet.

6 Kulturskapares villkor och regional konstnärspolitik

Region Uppsalas kulturplan är till stora delar kortfattad kring sakfrågor i utvecklingsarbetet, men KLYS sätter stort värde på att regionen är tydlig med sitt konstnärspolitiska anslag. Vi välkomnar att kulturskaparnas förutsättningar och villkor har ett eget avsnitt i planen, samt även det faktum att planen redan i introduktionen på sidan 3 framhäver betydelsen av goda förutsättningar för konstnärligt skapande:

”En viktig utgångspunkt är att kulturplanen ska möjliggöra förutsättningar för att skapa konst, kultur och kreativitet i Uppsala län. Region Uppsala vill bidra till länets långsiktiga och robusta förutsättningar inom kulturområdet.” (s. 3)

Bra att regionen i det särskilda avsnittet ”Kulturskaparnas villkor och förutsättningar” tydliggör och visar på det fria kulturliv som finns, och viktigt att de lyfter de fasta institutionerna som arbetsgivare kopplat till det fria kulturlivet. Bra att regionen påpekar kulturell infrastruktur och de bidrag, kompetensutveckling m m som finns genom kulturstödet. Vore också bra om regionen i sammanhanget tog upp även andra förutsättningar i den regionala kulturella infrastrukturen, som t ex tillgång till lokaler, scener, repetitionslokaler, verkstäder och ateljéer för olika former av konstnärlig yrkesverksamhet, och samverkan mellan kulturskapare och arrangörsledet (dock bra att arrangörer lyfts i scenkonstavsnittet).

Region Uppsala vill (s. 12-14)

I uppdelningen med de tre olika perspektiven och prioriteringarna saknar vi kulturskaparna som grupp. De skulle kunna finnas både under det första och andra perspektivet, dvs med skrivningar om att ge förutsättningar för kulturskapare att leva, verka och utvecklas både som människor och som konstare. Under det första perspektivet Konstarterna skriver regionen särskilt ut professionell teater i fjärde förslaget om att vidareutveckla inom konstområdena. Vi menar att alla de uppräknade konstarterna ska vara professionella och därför behöver inte teatern särskilt lyftas ut här.

Under det tredje perspektivet om Platsen efterfrågar vi skrivningar om tillgång till lokaler, repetitions- och tillverkningslokaler samt scener och arenor för framträdande. Det är positivt att regionen nämner arrangörsledet. I det tredje förslaget nämns en nod för samtida cirkus – här vore det bra med någon mer beskrivning kring vad det är.

Ekonomiska villkor för kulturskapare

På sidan 13 där Region Uppsala listar sina prioriteringar utifrån de kulturpolitiska målen saknar vi under den första punkten, ”1. Konstarterna: Ett rikt konstliv i en nyskapande region (Självständighetsmålet)”, formuleringar om att regionen skall säkerställa goda villkor för kulturskapare och konstnärer (t ex genom att betala skäliga ersättningar vid uppdrag), så att dessa kan bo och verka i regionen.

Utan goda villkor för kulturskapare kan de inte vara den dynamiska, utmanande och obundna kraften enligt självständighetsmålet i de kulturpolitiska målen, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att prägla samhällets utveckling. I kulturplanen finns visserligen ett avsnitt om kulturskaparnas villkor och förutsättningar (från s. 22) men vi anser att frågan om goda villkor är så viktig att den också formellt bör lyftas som en prioritering vid sidan av övriga prioriteringar för planperioden.

Genom goda villkor och förutsättningar som gör det möjligt för professionella kulturskapare att försörja sig på den konstnärliga verksamheten kan landets regioner uppfylla sitt särskilda ansvar, enligt

förordningen om stöd till regional kulturverksamhet, att främja en god tillgång för länets invånare till professionell kultur och konst.

Vi välkomnar att följande skrivning finns med i planen: "Region Uppsala följer arvodesrekommendationer för konstnärliga uppdrag i enlighet med gällande avtal så som MU-avtalet och KLYS rekommendationer." (Jfr vad vi skriver i avsnitt 7.2 nedan om MU-avtalet.)

Regionen bör dock i planen även informera om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer, även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Regionen bör också alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer beakta såväl kollektiv- och ramavtal, som arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS finner det också önskvärt att regionen i sin plan formulerar vilka ekonomiska ambitioner man har för att uppnå detta.

KLYS finner det anmärkningsvärt att planen i stort sett saknar skrivningar om regionens syn på upphovsrättsliga frågor och upphovspersoners och utövande konstnärers förutsättningar i kulturlivet. Se vidare vad vi skriver om digitalisering och upphovsrätt nedan.

Många skrivningar kulturplanen vittnar om att regionen har en förståelse för utmaningarna för den professionella/yrkesutövande kulturskaparens möjligheter att arbeta och försörja sig. Risken finns dock att ambitionerna till delar är allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Sidan 22 – Vi ställer oss frågande till vad regionen menar när man formulerar sig runt professionella kulturskapare så här: "Professionella kulturskapare verkar även vid kulturinstitutionerna, men medan kulturinstitutionerna uppbär årliga verksamhetsbidrag är villkoren för de professionella kulturskaparna varierande och ofta ekonomiskt utmanande."

Menar regionen att de som arbetar på institutionerna inte räknas som likvärdigt professionella kulturskapare? Menar man att de som anställs av institutionerna inte får rätt lön? Är regionen medveten om att t ex MIU och Stadsteatern är bundna av kollektivavtal?

Kompetensutveckling för kulturskapare

Vi välkomnar att det talas om fortbildning och kompetenshöjande insatser inom några konstområden på några ställen i Region Uppsalas kulturplan, men noterar att detta tyvärr inte finns med bland de prioriterade insatser som på sidan 13 listas som regionens ambitioner för planperioden.

Vad avser regionen göra i praktiken gällande kompetensutveckling för yrkesverksamma kulturskapare i Uppsala län? KLYS efterlyser avsiktsskrivningar eller målsättningar om kompetensutveckling gällande specifika kulturskaparintressen eller inom ramen för något särskilt konstområde.

Planen kunde tjäna på en samlad, utförlig redogörelse för regionens syn på och plan för kompetensutvecklingsfrågor gällande de yrkesverksamma kulturskaparna i Uppsala län inom alla konstområden. Detta skulle kunna göras med rubriken "Kompetensutveckling" och förslagsvis placeras i avsnittet om professionella kulturskapares villkor på sidorna 22-23.

Gränsdragningar mellan professionellt och ideellt kulturskapande

Det finns delar av det regionala kulturlivet där det kan vara komplext att hantera gränsdragningar mellan ideellt respektive professionellt kulturskapande samt amatörkultur. Region Uppsalas remissversion av kulturplanen påpekar på några få ställen gränser mellan professionell kultur och amatörkultur, men på det stora hela tycks ett resonemang om förhållandet och samverkan mellan parterna saknas. Se nedan vad vi skriver i scenkonstavnittet om arrangörer.

En i KLYS ögon ytterst relevant fråga att ställa sig är hur gränsen mellan professionella och amatörer kan upprätthållas på sikt, eller i vilken grad regionen i sin kulturpolitik eftersträvar tydliga gränsdragningar mellan professionellt verksamma och de ideella samt amatörer, bl a när det kommer till arrangörsleden i den regionala kulturen. Liksom regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 betonar, menar KLYS att professionella kulturskapare med erfarenheter och kunskaper från sina yrken har avgörande betydelse för konst- och kulturlivets utveckling i en region, inte minst i lokalsamhällena. Professionell konst och kultur är ofta utgångspunkt och förebild för amatörverksamheter och ideella krafter och initiativ. De yrkesverksamma kan fungera som draglok, katalysatorer och fortbildare i föreningslivet och för medborgarna över lag i kulturlivet.

KLYS ser långsiktigt en generell fara i landets regioner att ett motsatsförhållande kan uppstå mellan ideellt driven och professionell kultur, och att ekonomiska hänseenden tenderar att styra den regionala politiken mot kostnadseffektiva lösningar, där föreningsverksamhet och ideell kultur ibland stimuleras mer än professionell kulturutveckling. Risken tror vi är störst i gles- och landsbygd där det ofta finns mindre resurser till professionell kulturell infrastruktur och kompetens.

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

Förutom en kartläggning av professionella inom bild- och formområdet 2020 och en pågående filmpedagogisk kartläggning i länet finner vi inga skrivningar i planen om kartläggningar av yrkesverksamma kulturskapare i Region Uppsala. Om det har gjorts fler kartläggningar som en del av underlaget till kulturplanen vore det önskvärt att regionen nämner detta i planen.

KLYS ser generellt gärna att regioner kartlägger förutsättningarna för att vara yrkesverksam i sin region. Inom konstområden där det inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma, och vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna, samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. En löpande regional kartläggning kan med fördel ta sin utgångspunkt i regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 samt i regeringens konstnärspolitiska skrivelse från 2021⁹ och den s k återstartsutredningen¹⁰.

Kulturskaparesharbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat. För denna sak är det viktigt att Region Uppsala i sin kulturplan uppmärksammar att även regionalt anlitade kulturskapare på alla nivåer i kulturverksamheter har rätt till en god arbetsmiljö.

I anslutning till avsnittet om yttrandefrihet och konstnärlig frihet kunde regionen lyfta problematiken med ett ökat hot och hat mot kulturskapare, och om det finns konkreta förslag på åtgärder från regionens sida.

⁹ Politik för konstnärers villkor, Skr. 2020/21:109

¹⁰ Från kris till kraft; SOU 2021:77; <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/09/sou-202177/>

Konstnärlig residensverksamhet

KLYS välkomnar att konstnärlig residensverksamhet lyfts fram som en av regionens uttalade ambitioner för planperioden: "Region Uppsala vill vidareutveckla mentorskap och residensverksamhet inom konstområdena professionell teater, dans, film, konst samt litteratur." (s. 13) Förutom i dansavsnittet saknar vi dock skrivningar om residensverksamheter i avsnitten om konstområdena. Även om konkretion eventuellt kommer att göras i årliga handlingsplaner tycker vi att en flerårig kulturplan borde kunna innehålla mer information om hur regionen i stora drag avser att utveckla olika sorters residens.

Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

Kulturella och kreativa näringar (KKN)

KLYS välkomnar att en av regionens prioriteringar på sidan 13 är att: "Öka kompetensen om kulturella och kreativa näringar, genom ökad samverkan med näringslivsaktörer, institutioner, organisationer och universiteten." Vi noterar dock att planens specifika avsnitt om kulturella och kreativa näringar på sidorna 26-27 är mycket korthugget och innehållsmässigt bristfälligt – där är några kortfattade och allmänt hållna konstateranden, men knappt något om regionens ambitioner i sak och om Uppsala län har regionalt utvecklingsarbete för ökad samverkan mellan kulturlivet och näringslivet. Det här avsnittet bör i KLYS ögon definitivt utvecklas mer till slutversionen av planen.

Även om mer konkretion sannolikt kommer i årliga handlingsplaner vore det på sin plats med redogörelser om KKN som kopplar utvecklingsmål till sakfrågor som exempelvis resurscentrum med datorpark, handledningsmöjligheter, replokaler, teknikpooler t ex.

Sidan 11 – en detalj som bör korrigeras i en skrivning:

Vi undrar om inte följande skrivning på sidan 11 bör kompletteras med ordet "kulturella":

"Det finns en hög andel kreativa näringar i Uppsala län". Det är väl KKN som åsyftas?

Eftersom kulturskaparna utgör den kulturella kärnan inom KKN vore det önskvärt om kulturplanen i sak tydliggjorde kulturskaparnas yrkeskompetensers betydelse för KKN, och synergier mellan satsningar på professionella kulturskapare inom de olika konstområdena och kulturelaterade näringar (KKN) i regionen under planperioden. Här finns det anledning att jämka avsnitten om KKN (s. 26-27) och kulturskaparnas villkor (s. 22-23).

KLYS vill också påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd. Om det inte redan gjorts bör förslagsvis regionens kulturskaparsamråd engageras mer i KKN-frågor och mötas med näringspolitiska referensgrupper för brobyggande i KKN-utvecklingsfrågor.

KLYS ingår som expert i den statliga utredning som tillsatts för att ta fram en nationell strategi för kulturella och kreativa näringar. KLYS kommer inom kort också att göra ett skriftligt inspel till den utredningen, som också har bäring på den regionala nivån.

Digitalisering och upphovsrätt

På sidan 13 listas regionens avsikter för vad som ska göras under planperioden. När det gäller digitalisering står det: "Region Uppsala vill: Verka för öppenhet för ny teknik, digitaliseringens möjligheter, nya konstformer och konststartsövergripande arbetsätt." (s. 13)

Dock kan vi konstatera att Region Uppsala lyfter digitaliseringen i kulturlivet lite varstans i sin kulturplan. Konstnärliga perspektiv på digitalisering inom olika konstområden påtalas på ett bra sätt på flera ställen, men det blir sporadiskt och ostrukturerat om ett så viktigt utvecklingsområde inom kultur. KLYS skulle hellre se att kulturplanen samlar övergripande fakta och resonemang kring digitaliseringen i ett eget rubricerat avsnitt.

På sidan 17 konstateras att "den digitala kulturen tar allt större plats bland barns och ungas kulturvanor", och det görs en fortsatt redogörelse om det digitala för denna åldersgrupp. Vi kan inte se att planen innehåller motsvarande skrivningar om digitaliseringen relaterat till andra delar av befolkningen i regionen. Eftersom digitaliseringen är så genomgripande i samhället bör kulturplanen lyfta saken kopplat till hela befolkningen och inte enbart till barn och unga.

Förslagsvis kunde kulturplanen lyfta digitaliseringen ännu mer ingående i relation till konstområdena, och hur kultur- och konstnärspolitiken ska hantera konstnärliga utvecklingsfrågor kring digitalisering rent konkret i regionen under planperioden. Hur en region avser att arbeta för att utveckla kopplingen mellan kulturskaparyrken och den digitala tekniken är en viktig fråga. KLYS vill påminna regionen om att titta på *Konstnärsnämndens rapport Digitaliseringens konsekvenser för konstnärers villkor*.¹¹

Finns det tankar kring ett övergripande kompetenscentrum för digital utveckling i Uppsala län, eller interregionalt, för att kunna utnyttja den nya tekniken? Att t ex musikkonserter ska kunna sändas vidare till fler än de som har möjlighet att åka till konsertlokalen kräver både kunskap och utrustning som inte alla har. Kommer det att satsas så att teknisk utrustning kan tillhandahållas? I KLYS ögon är detta sakfrågor som med fördel kan samordnas interregionalt med närliggande regioner.

Upphovsrätt

KLYS efterlyser i alla regionala kulturplaner ett tydligt konstaterande att upphovsrätten är en viktig faktor, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från när det gäller kulturskapare och konstnärer. Vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om *upphovsrätten* och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet, och uppmuntra kommunerna att, beroende på användning, skriva avtal med upphovsrättsinnehavarna.

KLYS noterar att Region Uppsalas kulturplan tyvärr i stort sett saknar skrivningar om upphovsrätten gällande kulturskapare. Detta är särskilt förvånande med tanke på regionens ambitioner att främja kulturskapares villkor, och det faktum att andra yrkesvillkorsfrågor lyfts fram i planen. KLYS noterar att upphovsrätt i hela kulturplanen enbart nämns i förbigående en gång på sidan 28.

¹¹ https://www.konstnarsnamnden.se/om_konstnarsnamnden/publikationer/digitaliseringens_konsekvenser

KLYS vill understryka att en regional kulturplan av idag bör belysa upphovsrättsliga frågor och vikten av en fungerande upphovsrätt för professionella kulturskapare inom ramen för både kulturlivets utveckling i stort och kulturella och kreativa näringar. Regionen bör komplettera planen i saken.

Kultur och hälsa

Här skulle vi gärna se skrivningar om regionen har planer på att verksamheten med sjukhusclowner ges utrymme på samma sätt som konst i vårdmiljöer och som en resurs för att vara inspirerande och lugnande i oroliga situationer precis som konsten.

Interregional samverkan

När det gäller detta stycke vore det värdefullt att få veta lite mer ingående vilken samverkan som pågår och inom vilka områden. Det är väldigt svepande skrivningar om något som det ändå verkar finnas pågående arbete inom.

KLYS kommentarer och förslag:

- Bra konstnärspolitiskt anslag i planen, men utveckla delar av avsnittet på sid 22-23 enligt ovan.
- Konkretisera en del ekonomiska villkor gällande yrkesverksamma kulturskapare, bl a bör kollektivavtal nämnas i planen.
- Viktigt att pedagogiskt i planen klargöra regionens syn på gränsdragningar mellan professionell kulturverksamhet och ideell- resp. amatörverksamhet när det gäller planerade insatser.
- Bra med vissa nämnda kartläggningar, men kartlägg och inventera gärna regionens professionella kulturskapare inom alla konstområden. Nämn i planen om andra kartläggningar redan gjorts inom vissa konstområden som underlag till kulturplanen.
- Samla gärna skrivningar om kompetensutveckling för kulturskapare i ett eget avsnitt.
- Det saknas skrivningar i planen om regionens hantering av kulturskapares arbetsmiljö och om regionen har åtgärder för att stävja hat och hot mot kulturskapare.
- KLYS saknar i planen ett övergripande avsnitt om digitaliseringens påverkan på kulturlivet i Uppsala län. Koppla gärna digitalisering konkret till insatser inom konstområdena; hur kulturskaparnas yrken relaterar till regionala digitala satsningar i praktiken.
- Det saknas i planen en belysning av regionens syn på och hantering av upphovsrätten för kulturskapare, även specifikt kopplat till digitalisering inom konstområdena.
- Samla gärna skrivningar om konstnärliga residens i ett konstområdesövergripande avsnitt.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Scenkonst och musik (s. 29-34)

KLYS och KLYS medlemsorganisationer **Fackförbundet Scen & Film** och **Sveriges Yrkesmusikerförbund (Symf)** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och musik:

Vi tycker generellt att scenkonst och musik är två separata verksamhetsområden och på det sättet ska presenteras separat i en kulturplan.

Det är positivt att regionen inledningsvis definierar scenkonst – men den musik som ryms i scenkonstbegreppet är mer musikteater i form av opera och musikal snarare än det ännu större området musik som i sig är en egen konstform, vilket regionen ju även separerar både i rubriken och i indelningen i presentationen.

I uppräkningsdelen av den konstnärliga kärnverksamheten överst på sidan 8 i planen vore begreppet scenkonst bättre eftersom vi saknar cirkus i denna uppräkning. I beskrivningen av främjande verksamheterna saknas även cirkus som eget begrepp – regionen använder dans och teater och även här vore begreppet scenkonst bättre då det inkluderar cirkus samt även opera och musikal.

Dans

I planens dansavsnitt beskrivs nuläget för dansen i Uppsala samt att det pågår ett arbete för att främja, samordna, utveckla och stärka dansen. Det beskrivs övergripande men saknas faktiska och tydliga "hur" detta arbete bedrivs. Utmaningar beskrivs och även en ambition att undersöka hur olika former av stöd ska kunna etableras och utvecklas – men hur denna undersökning ska gå till beskrivs inte, vilket borde göras.

Teater

Inledningsvis nämner regionen kortfattat vikten av de fria teatergrupperna som finns och turnerar i länet, men sen övergår det i en lång ingående beskrivning av Uppsala Stadsteaters verksamhet. Här skulle regionen åter kunna lyfta den tidigare skrivningen om institutionens vikt som arbetsgivare åt fria kulturskapare och frilansare.

Vi saknar även mer ingående beskrivningar om scenkonsten utanför Stadsteaterns verksamhet. I planen nämns t ex inte Gottsunda Dans och Teater eller den mycket aktiva gästspelsscenen Regina i Uppsala, vilket vi tycker är märkligt. Det är bra att regionen tar upp arrangörsledet och dess betydelse för att tillgodose fler av regionens invånare med scenkonst.

Dramatik

Bra att området *dramatik* lyfts i litteraturavsnittet, men vi saknar det i scenkonstavsnittet.

Samtida cirkus

Det är positivt att cirkusen lyfts fram och att det tycks finnas en förståelse kring cirkusens behov av särskilda förutsättningar, samt att regionen vill undersöka möjligheten att skapa ett utvecklingscentrum för samtida cirkus.

Musik

I ett yrkesperspektiv framstår kulturplanens avsnitt om musik som relativt platt och visionslöst. Här kunde regionen till slutversionen fylla på med mer konkretion och bli beskriva mer om hur problemen med UKK skulle kunna lösas. Att bygga ett hus med avsikten att det ska inhysa länsmusiken och utgöra en tillgänglig konsertscen, och sedan ifrågasätta MIUs plats i UKK är mycket egendomligt. Vill man värna länsmusiken och dess möjligheter att erbjuda scener till såväl egna som utomstående ensembler måste regionen ställa krav på kommunen, som äger UKK, att man lever upp till ursprungstanken.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

KLYS, Symf och Fackförbundet Scen & Film saknar helt orden "kollektivavtalade löner" i planen och att ersättningsnivåer ska ligga i linje med dessa. Jämför vad vi skriver i avsnitt 6 ovan.

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten eftersom uppräkningsdelen av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

Arrangörsleden

Det är bra hur Region Uppsala i sin kulturplan betonar vikten av att främja kulturlivets infrastruktur och att man är tydlig med att lyfta återväxten och betydelsen av alla arrangörer. Generellt sett vill KLYS påminna om att alla regionala satsningar på att stärka arrangörsledet och nå ut i hela regionen inom scenkonsten och musiken är viktiga, men att det i en lokal kontext i gles- och landsbygd många gånger kan vara ideellt verksamma och amatörer som upprätthåller delar av (eller hela) infrastrukturen för scenkonsten, vid sidan av Riksteatern och enstaka kommunala satsningar.

I detta avseende är det angeläget att regionen i sin kulturplan tydliggör gränsdragningar mellan vad som under planperioden är satsningar på professionell verksamhet och vad som är amatörverksamheter. Och hur offentliga resurser, både regionala, kommunala och nationella, samordnas och fördelas på bästa sätt för en långsiktighet i regionens professionella scenkonstutveckling, samt vilka avtalsenliga och skäliga ersättningsnivåer som gäller.

7.2 Bild och form (s. 17-18)

Konstnärernas Riksorganisation (KRO) är medlem i KLYS och företräder fler än 3400 yrkesverksamma bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Organisationen arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. I Uppsala län har Konstnärernas Riksorganisation 100 medlemmar. Utöver vad KLYS och KRO gemensamt skriver nedan vill vi hänvisa till KROs eget remissyttrande som mer ingående gäller bild och form i Region Uppsalas plan.

Kulturrådet införde 2018 professionell bild- och formverksamhet som ett specifikt kulturområde i kultursamverkansmodellen och vi tycker därför att det är bra att kulturplanen genomgående använder begreppet "Bild och form". När vi använder begreppet "bild- och formkonstnär" inbegriper det bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare. Konsthantverkare och slöjdares praktiker skiljer sig däremot ofta åt och under rubriken "Hemslöjd" (s.21) föreslår vi därför att begreppet "hantverk" konsekvent används i stället för "konsthantverk".

Utställningsplatser

Region Uppsala genomförde 2020 en kartläggning av de professionella bild- och formkonstnärernas villkor, vilket ger en utmärkt översyn av situationen i länet för dessa. Vi slås framför allt av att hela 82 % av respondenterna anser att det inte finns tillräckligt med utställningsplatser i Uppsala län. I fritextsvar efterfrågar bild- och formkonstnärerna fler gallerier, konsthallar och andra utställningsmöjligheter. Detta är något som Region Uppsala borde ta fasta på och arbeta på att förändra. Region Uppsala driver flera olika utställningsprojekt, bland annat "Konstkuben" (i samarbete med Konstnärernas Riksorganisation Uppsala län) och "Konst tar plats" vilka har ett viktigt uppdrag att visa konst på olika platser i länet, men regionen har tyvärr ingen egen, permanent konsthall dedikerad för samtidskonst. Vi tror att en sådan skulle kunna lyfta konstlivet i länet rejält.

MU-avtalet

I Region Uppsalas kartläggning av konstnärernas villkor uppger bara 39 % av respondenterna att arrangörer i länet följer avtalet för medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet). 15 % erhöll varken ersättning för medverkan (M) eller utställningsersättning (U) och 50 % erhöll endast utställningsersättning. I Kulturrådets översyn av MU-avtalet från 2021¹² blir det tydligt att kommuner och det

¹² <https://www.kulturradet.se/publikationer/mu-avtalet/>

ideella konstlivet står för merparten av utställningsmöjligheterna i landet men inte har resurser att producera utställningar eller betala skäliga ersättningar. Vi anser inte att det är acceptabelt att en uppdragstagare (medverkande bild- och formkonstnär) inte får ersättning för sin medverkan, oavsett om uppdraget ges av en statlig, regional eller kommunal utställningsarrangör. Här bör regionen arbeta för att hitta lösningar, i samverkan med stat, kommuner och det lokala konstlivet och tillföra medel så att bild- och formkonstnärer kan få skäliga ersättningar när de ställer ut hos offentligfinansierade utställningsarrangörer.

Den offentliga konsten

Den offentliga konsten är ett av de mest demokratiska konstnärliga uttryck vi har och vi bedömer att Region Uppsalas arbete med offentlig konst, och användande av enprocentsregeln, är ambitiöst. I kulturplanen (s. 18) står det att "Region Uppsala ämnar fortsätta stödja länets kommuner i frågor om offentlig konst och enprocentsregeln som ett led i att främja implementeringen av politikområdet gestaltad livsmiljö". Det tycker vi är en utmärkt ambition. Förutom att Region Uppsala i planen (s. 21) uppger att man följer enprocentsregeln för konstnärliga gestaltningar i vårdmiljö är det dock oklart för oss hur regionen avser att implementera enprocentsregeln i regionens andra egna byggprojekt under kommande kulturplanepå period.

Principen om armlängds avstånd

Vi tycker att det är utmärkt att Region Uppsala i Kulturplanen uppmärksammar de frågeställningar om principen om armlängds avstånd och konstnärlig frihet som *Myndigheten för kulturanalys* lyfter i sin rapport *Så fri är konsten*¹³ från 2021 och tar tydlig ställning för att respektera den konstnärliga integriteten (s. 9) inte minst i denna tid när principen om armlängds avstånd utmanas.

Konstutbildningar

Det är glädjande att Region Uppsala i år har återinfört en ettårig konstnärlig grundkurs i bild och form på Wiks folkhögskola och vi hoppas att den skall bli tvåårig. Utbildningar i bild och form på grundläggande såväl som avancerad nivå är en förutsättning för ett levande konstliv i regionen. Vi skulle dock i kulturplanen vilja se skrivningar om hur Region Uppsala vill jobba strategiskt för att utveckla bild- och formutbildningarna på Wiks folkhögskola.

Resurscentrum för bild och form

Region Uppsala har anställda kulturutvecklare/konstkonsulenter som arbetar med att utveckla verksamheter och stötta både kommuner och det regionala kulturlivet. Region Uppsala skulle kunna vidareutveckla det arbetet genom att utreda möjligheten att skapa ett resurscentrum för bild- och formkonsten med uppdrag att stärka infrastrukturen och förutsättningarna för konstnärer och underlätta för kommuners arbete med exempelvis enprocentsregeln och MU-avtalet. Exempel på sådana resurscenter är Konst i Blekinge, Resurscentrum för Konst i Norrbotten och Konst i Halland. Även Region Västmanland ligger långt framme i utvecklandet av ett eget resurscentrum för bild och form.

7.3 Fotografi

KLYS är medvetet om att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill till Region Uppsalas kulturförvaltning förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen:

¹³ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1

Det är slående att region Uppsala har en av landets främsta utbildningar inom fotografi, Biskops Arnö folkhögskola, men inte ser fotografi som en konststart och kulturyttring värt att nämna i sin kulturplan.

Som vi påpekar i avsnitt 4 ovan föreslår SFF och KLYS att regionen för en bredare representation inom bildkonstområdet tar in en yrkesfotograf i sitt regionala kulturskaparråd. Detta skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven för fotografer inom Region Uppsalas professionella kulturliv.

SFF föreslår likaså en kartläggning av verksamma inom kulturella och kreativa näringar inom regionen. På ett nationellt plan är fotografer en av de största yrkesgrupperna inom KKN. I utformningen av insatser för att, som det står på sidan 27 i planen, "kulturella och kreativa näringar ges goda möjligheter att växa" bör nära samråd med regionens professionella yrkesfotografer ske. Fotografer – ihop med designers, musiker och filmare – är i mångt och mycket gig-ekonomins skapare. Men i takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Möjligheterna måste bli större för yrkesverksamma inom foto att leva och växa utifrån sitt kreativa yrke.

Den ökande digitaliseringen har inte i någon större utsträckning främjat fotografers möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om. Offentliga aktörer är stora bildköpare och får inte fallera när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om att de gör vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster, och därmed inte respekterar upphovsrätten.

Precis som nämns i kulturplanen att MU-avtalet sällan efterföljs fullt ut är bildköpandet ytterligare ett problemområde som regionen bör vara medveten om. Värt att notera är att fotografer inte bara är en yrkesgrupp i sig inom detta fält utan fotografer spelar också en viktig roll för så gott som samtliga andra yrkesgrupper inom de kulturella och kreativa näringarna, en roll som blivit allt viktigare då visuell kommunikation idag är en avgörande nyckelfaktor i dessa andra KKN-företags utveckling. Med en utbildning som Biskops Arnö i regionen hoppas SFF att detta är något som Region Uppsala förstår och värnar om.

7.4 Film och digitalt berättande (s. 19-20)

KLYS och KLYS medlemsorganisationer **Oberoende Filmares Förbund (OFF)** och **Fackförbundet Scen & Film** är mycket positiva till att Uppsalas regionala kulturplan ser möjligheter i den tekniska utvecklingen på film- och bildområdet, och att man aktivt försöker sänka trösklarna in i filmbranschen genom bland annat mentorsprogram, för att ge plats för fler röster och erfarenheter. Vi tycker dock att kulturplanen skulle behöva starkare och mer *riktade målsättningar* gällande utvecklingen inom filmområdet och *på vilket sätt de yrkesverksamma ska stöttas*.

Hur kan den yrkesmässiga produktionsmiljön stärkas? Hur kan samarbeten mellan det filmkulturella området och yrkesverksamma utvecklas, till exempel genom att involvera regionens filmare i aktiviteter för barn och unga, i arvoderade mentorskapsprogram och i skolan? Kulturplanen är lite för vag kring ovanstående saker och vi saknar konkreta planer.

OFF, Scen & Film och KLYS vill påpeka att det är viktigt att i en verksamhetsövergripande kulturplan särskilja olika verksamhetsområden som **film** och **speldesign**. Filmen är en egen konststart och bör behandlas så i planens disposition. Att allt digitalt berättande inte nödvändigtvis är film är en annan aspekt som regionen bör ta hänsyn till i planens upplägg och rubriksättning.

Produktionsmedel

De professionella filmarna i regionen saknar produktionsmedel. Från och med i år är den totala budgeten på 200 000 kr vilket är en välkommen höjning. Det är dock fortfarande mycket lågt i förhållande till många andra regioner i samma storlek. Beloppet 200 000 kr är för jämförelse en vanlig utvecklingsinsats för *en* dokumentär långfilm. De filmare vi varit i kontakt med önskar att kulturplanen lyfter en vision om att stärka Uppsala som filmregion med utökade medel till både utveckling och produktion. Förutom rena produktionsmedel finns det så klart många andra sätt att stärka filmlivet: subventionerade lokaler, teknik, rabatter på inköp och samarbeten med visningsarenor är alla insatser som kan utvecklas i dialog med regionens filmare.

Regionen kan också hjälpa de yrkesverksamma inom film genom att se till att arvodesnivåer för filmare som föreläsare och gäster i olika sammanhang i regionens regi är skäliga. Se KLYS rekommenderade nivåer! Det är också viktigt att aktörer som får regionalt stöd för filmarrangemang förhåller sig till dessa och budgeterar rimliga nivåer. Över lag kan kulturplanen stärkas upp med skrivelser om kulturskapares villkor för att leva och arbeta.

Långsiktighet

OFF, Scen & Film och KLYS vill särskilt understryka vikten av långsiktiga stöd till filmbranschen, både vad gäller finansiering och andra nämnda insatser. Filmens processer varar inte sällan över många år och professionell verksamhet kräver en förutsägbarhet och kontinuitet som sträcker sig utöver projektformat. Detta gäller såväl produktionsstöd som tillgång till subventionerade lokaler, mötesplatser och nätverk. Trygghet och stabilitet är fundamentet för att kunna ta kreativa risker, både tidigt och sent i karriären.

Vi vill dessutom, som vi alltid gör gentemot regionerna, uttrycka en önskan om en transparent och tydlig rekryteringsprocess för de personer som beslutar om finansiering till filmproduktioner regionalt. Vi anser det viktigt att ansvarsposterna inte är för starkt knutna till en individ. Ett sätt vore att föra in en tidsbegränsning på varje post, alternativt att ha en referensgrupp som beslutande organ (likt Konstnärsnämndens arbetsätt).

Mötesplatser

Professionella filmare i Uppsala saknar en fysisk mötesplats för film, dit de kan komma och redigera film, samtala, träffa andra likasinnade med kontinuitet. Kortfilmsfestivalen är en fantastisk plattform men något mer behövs för verksamhet året runt. Filmare i regionen efterlyser även ett mentorssystem där professionella filmare kan handleda ännu ej etablerade filmare. Filmare i Uppsala fortsätter vara verksamma i Stockholm i stor utsträckning. Kan Region Uppsalas kulturplan sätta upp mål för att underlätta för länets filmbransch att verka på hemmaplan hade det varit välkommet.

7.5 Litteratur (s. 27-28)

Vid sidan av vad som nedan kommenteras om litteraturen i detta yttrande hänvisar vi till KLYS' medlemsorganisation **Författarförbundets** eget längre yttrande som har skickats in separat.

KLYS och Författarförbundet uppfattar litteraturavsnittet i planen som allmänt hållet, eller till och med missriktat, och därför svårt att utvärdera. Det råder en viss otydlighet kring för *vem* olika satsningar görs. Det läggs ingen vikt vid litteraturens egenvärde som konstform och hur regionen planerar att främja och hjälpa författare.

De satsningar som konkret beskrivs inom litteraturområdet gynnar främst aspirerande författare och ungdomar. Professionella författare lyfts fram i egenskap av utbildare, snarare än som litterära upphovspersoner och konstnärer.

Mångspråkigt verksamma författare eller författare inom minoritetsspråk nämns inte (men väl medborgare eller invånare i minoritet); exempelvis hade det varit önskvärt att få ta del av synen på hur regionens fristadsförfattare ska kunna inlemmas på ett bättre sätt i det lokala kulturlivet. Stöd i form av stipendier, residens, projektbidrag eller exempelvis resebidrag för att som Uppsalaförfattare besöka andra orter med mässor och festivaler, nämns inte i litteraturavsnittet.

Något som saknas är även konkreta formuleringar kring hur regionen kan hjälpa författare att få möjlighet att tala om sina böcker på scen eller i skolor, eller på andra och mer handgripliga sätt delta i läs- och litteraturfrämjande arbete och undervisning. Initiativ som mentorskapsprogram är välkomna, men mer behövs för att främja även de professionella författarna och stärka deras förutsättningar att leva och verka i Uppsala län.

8 Sammanfattning

Observera:

*Detta remissyttrande har skrivits när effekterna av **Coronakrisen** har blivit mycket kännbara för KLYS' 14 medlemsorganisationer och landets professionella kulturskapare och kulturaktörer. Yttrandet utgår dock främst från sakfrågor i planen enligt ett normalt läge.*

KLYS värdesätter att Region Uppsala i kulturplanen påminner om och kommenterar pandemins inverkan. Vi hoppas att regionen tar höjd för eventuellt förändrade arbetssätt och insatser som kan möta upp en föränderlig värld, och vi hoppas få se analyser av hur Coronakrisens effekter påverkar de avsikter som regionen aviserat i denna kulturplan, såväl rent praktiskt som när det handlar om finansiering.

Hur påverkas t ex kulturarrangörer om pandemin drar ut på tiden, och hur tänker regionen i ljuset av detta arbeta för att bibehålla och utveckla goda villkor för professionella kulturskapare?

*Se **KLYS yttrande över återstartsutredningen**¹⁴ och **KLYS nyligen lanserade valprogram 2022**¹⁵, där KLYS anger sina prioriteringar för en sund och hållbar återstart och ett starkt framtida kulturliv.*

KLYS anser att Region Uppsalas remissförslag till ny kulturplan för perioden 2023-2026 är ett relativt sparsmakat och svårgreppbart styrdokument för regionens kulturutveckling de kommande fyra åren. Dock ser vi goda konstnärspolitiska ambitioner från regionens sida. KLYS välkomnar att kulturskaparnas villkor framhävs i ett eget avsnitt och att vikten av professionell kultur lyfts fram på flera ställen i planen.

Flera av verksamhetsavsnitten i planen som är tänkta att fördjupa fakta om de olika prioriteringarna för planperioden är för allmänt hållna och bör till slutversionen utvecklas mer i sak. Regionens målsättningar inom verksamhetsområdena finner vi över lag svepande. Med generellt formulerade skrivningar finns alltid risken att de kan användas lite hur som helst; att de stora orden blir till intet förpliktigande. I resurssatta verksamhetsplaner kommer det att visa sig vilka prioriteringar som regionen verkligen gör – den fleråriga kulturplanen kunde bli något tydligare kring detta.

¹⁴ <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

¹⁵ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

Det är förtjänstfullt hur förutsättningarna för regionens kulturella infrastruktur beskrivs i planen, och att samverkan mellan olika nivåer, aktörer och kommuner betonas. Däremot ställer KLYS sig frågande till varför Region Uppsala i sin plan generellt sett undviker att resonera mer kring kulturpolitiskt grundläggande policys och frågor som *konstnärlig frihet*, upprätthållande av *kulturens egenvärde* och att *armlängds avståndsprincipen* ska följas. Det blir i denna plan allt för korthugget om flera av de policyfrågor som de flesta regionala kulturplaner nuförtiden som regel brukar vara flitiga med att redogöra för. Anmärkningsvärt är dessutom planen saknar skrivningar om så viktiga saker som regionens syn på bl a kulturskarpares *upphovsrätt* och *kollektivavtal*.

Barn och unga är ett framträdande område i kulturplanen, vilket självfallet är bra ambitioner i sig, men KLYS vill påminna regionen om att hålla det regionala kulturutvecklingsarbetet resursmässigt balanserat när det gäller likvärdighet för alla publikgrupper/åldrar i regionen och undvika slagsida åt endera håll.

KLYS värdesätter att Region Uppsala sedan många år har haft ett kulturskarparsamråd och hoppas att gruppen fortsätter sitt arbete även under kommande planperiod som en expertinstans i det konstnärspolitiska arbetet med årsplanering och resursfördelning. Vi hoppas på ett fortlöpande gott informationsutbyte med regionen om samrådets utveckling, dialogarbete och representativitet.

KLYS vill slutligen tacka Region Uppsalas kulturförvaltning för att vi getts tillfälle och förlängd remisstid för att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av regionens kulturplan 2023-2026. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,

Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se